

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

№5

ISSN: 2992-8982

<https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/>

2025

IQTISODIYOT&TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Elektron nashr. 336 sahifa.

E'lon qilishga 2025-yil 1-mayda ruxsat etildi.

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Sayfullo Normatovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Maxmudov Nosir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Samadov Asqarjon Nishonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Ikrom Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Hakimov Nazar Hakimovich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Musayeva Shoira Azimovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), professor
Ali Konak (Ali Ko'nak), iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor (Turkiya)
Cham Tat Huei, falsafa fanlari doktori (PhD), professor (Malayziya)
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldixo'ja o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dots.
Utayev Uktam Choriyevich, O'z.Respub. Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farkhod, O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi IJQKD boshlig'i
Buzrukxonov Sarvarxon Munavvarxonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Axmedov Javohir Jamolovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), katta o'qituvchi
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), v.b. dots.
Djudi Smetana, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Krissi Lyuis, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Glazova Marina Viktorovna, iqtisodiyot fanlari doktori (Moskva)
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Sevil Piriyeva Karaman, falsafa fanlari doktori (PhD) (Turkiya)
Mirzaliyev Sanjar Makhmatjon o'g'li, TDIU ITI departamenti rahbari
Ochilov Bobur Baxtiyor o'g'li, TDIU katta o'qituvchisi

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Po'latov Baxtiyor Alimovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Aliyev Bekdavlal Aliyevich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xalikov Suyun Ravshanovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Rustamov Ilhomiddin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
G'afurov Doniyor Orifovich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, katta o'qituvchi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, mustaqil tadqiqotchi

Board of Experts:

Berkinov Bazarbay, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Pulatov Bakhtiyor Alimovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Aliyev Bekdavlal Aliyevich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khalikov Suyun Ravshanovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Rustamov Ilkhomiddin, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Khakimov Ziyodulla Akhmadovich, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Kamilova Iroda Khusniddinovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics
Gafurov Doniyor Orifovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy
Fayziyev Oybek Rakhimovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Khamidova Faridakhon Abdulkarimovna, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Yakhshiboyeva Laylo Abdisattorovna, Senior Lecturer
Babayeva Zuhra Yuldashevna, Independent Researcher

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining 2023-yil 1-apreldagi 336/3-sonli qarori bilan ro'yxatdan o'tkazilgan.

MUNDARIJA

“Zavur kollektor suvlarining kimyoviy tarkibi tahlili va ularni tozalash zarurati (Qoraqalpog‘iston Respublikasi misolida)” Kungiratbay Sharipov, Ma‘ruf Nurmanov	20
Forming demand and stimulating sales in Uzbekistan Musayeva Shaira Azimovna	26
Членство в ВТО как драйвер развития: взгляд Узбекистана через призму опыта Вьетнама и Казахстана Ж.Я.Нуриллаев	30
Mamlakatimizda tizimli ahamiyatga molik banklarni aniqlash tartibi va ularning bank tizimi moliyaviy barqarorligiga ta‘siri tahlili Xolmamatov Farhodjon Kubaevich	37
O‘zbekiston respublikasida aholi bandligini ta‘minlashdagi dolzarb masalalar Ibragimov Elmurod Gulboynor o‘g‘li	44
O‘zbekiston respublikasida elektr energiyasi ta‘minoti hajmini yalpi ichki mahsulot hajmiga ta‘sirini ekonometrik tahlil qilish Fayziyev Rabim Alikulovich	48
Raqamli iqtisodiyot sharoitida tijorat banklarining xizmat turlarini takomillashtirish amaliyoti Umurzoqova Adiba Ochilovna	60
Qishloq xo‘jaligi kooperativi boshqaruv tizimida buxgalteriya hisobini tashkil qilishning o‘ziga xos xususiyatlari Abduraxmanov Ramazon Abdullayevich	67
O‘zbekistonda qishloq xo‘jaligi mahsulotlari umumiy hajmini prognozlashda ekonometrik modellar (yillik) Qodirov Farxod Amirovich, Bo‘ribaeva Qundiz Muratbaevna	72
Oziq-ovqat mahsulotlari xavfsizligi tizimini takomillashtirishning nazariy va amaliy jihatlari Mahamatova Maftuna	77
Xufiyona va yashirin iqtisodiyotning amaliy tahlili o‘zbekiston miqyosida Koshanov Abdimurat Azat uli	83
Soliq tizimini barqarorligini belgilovchi omillar tahlili Nurillayev Jasurbek Davronbekovich	87
Mahalliy budjetlar daromad manbalarini mustahkamlash omillari Soatova Nodira Boboxanovna	92
Bank infratuzilmasining raqamli transformatsiyasi va resurslar bazasi shakllanishi: nazariy asoslar va texnologik yondashuvlar Raxmatov Azizjon Jaloliddinovich, Jumayev Muzaffar Mahmud o‘g‘li	97
Ichki auditning transformatsion potentsiali: tahliliy amallarni takomillashtirish orqali samaradorlikni oshirish Misirov Akbarali Pardaboyevich, Ismoilov Asadbek Abdusamat o‘g‘li	102
Xorijiy mamlakatlarda yashil moliyalashtirishni rivojlantirish yo‘llari Qorriyeva Shahnoza Safarbayevna	110
Yashil moliya – iqtisodiy rivojlanish mexanizmi sifatida Nodir Xidirov G‘iyosaliyevich	117
Xo‘jalik yurituvchi subyektlarning likvidliligi va moliyaviy barqarorligini ta‘minlashning xorij tajribasi va uning amaliy ahamiyati Bauyetdinov M.J.	122
Теоретические подходы к определениям агрессии социально - экономической и политической стабильности государства как фактор повышения рекреационных потребностей Алимова Райхона Баходировна	128
Innovatsion ta‘lim texnologiyalari asosida talabalarning metodik tayyorgarligini shakllantirish Komilov Umidjon Normurod o‘g‘li, Tulyaganova Gulnoza Olimjon qizi	139

“Deviant xulq-atvorli o’smirlarning ijtimoiy moslashuvining psixologik xususiyatlari” 255
 Saidbekova Feruza Anvarbek qizi

Aholi daromadlarini diversifikatsiya qilishda davlat siyosatining roli va imkoniyatlari 258
 Nutfullayev Shohrux Mexli o’g’li, Qurbanov Ulug’bek Erkinovich

Анализ показателей развития зелёной химии по всему миру и в узбекистане
 за последние десять лет 262
 Фозилова Фирангиза Комиловна

Tijorat banklarining o’zbekiston respublikasi iqtisodiyotiga ta’siri 270
 Masharipov Rasulbek Jo’rabekovich

Biznes birlashuvda buxgalteriya hisobi va auditni takomillashtirish yo’nalishlari 273
 Hamroyeva Zuhra Amiral qizi, Xayitboyeva Laylo Oybekovna, Mirzarayimov Sardorbek Ravshanovich

O’zbekiston respublikasida pul-kredit siyosatining maqsadi 277
 Adilov Zuxriddin Marip o’g’li

Qishloq xo’jaligi mahsulotlarining ishlab chiqarish va bozorlararo aloqalarining statistik
 o’zgarish tendensiyalari 281
 Zakirova Umida Maxamadaminovna

Iqtisodiy bilimlarni shakllanishi va rivojlanishi 286
 Po’latov Abdulloh Xolxo’jayevich

Теоретические основы эффективного управления финансовыми ресурсами
 предприятий с государственной долей (на примере узбекистана) 291
 Ахмедов Дилшод Турсункулович

Robototexnika asoslari va maktab ta’limida qo’llanilishi 298
 Tuxliyev Muslimbek Sherzod o’g’li

Sun’iy intellektlar yordamida o’quvchilarni hayotiy faoliyat ko’nikmasini shakllantirishi 303
 Mirxasilova Zulfiya Kochkarovna, Abdurahmanova Ozoda Djo’rayevna, Kurbanov Azimjon Jo’raboy o’g’li

Levi tengsizligi uchun A.N. Kolmogorov teoremlari 316
 Saypiddinov Shukrullo Sadrdinovich, Baxramov Rustamjon Qambarali o’g’li

Rivojlanayotgan mamlakatlar bank tizimida raqamli moliyaviy texnologiyalarni joriy etish
 afzalliklari 320
 Xodjimamedov Akmal Ashurovich, Umedov Abdullo Umedovich

O’zbekiston respublikasining mdh mamlakatlari bilan tashqi savdo faoliyati tahlili:
 o’zgarish tendensiyalari va istiqbollari 326
 Ilyosov Asrorjon Axrorjon o’g’li, Abdullaev Alisher Maxmudovich, Tuxtasinova Muxayyo Mirzasultonovna

Elektron tijoratni rivojlantirishning xorij tajribasi 330
 Madieva Zuxra Iskandarbekovna

ELEKTRON TIJORATNI RIVOJLANTIRISHNING XORIJ TAJRIBASI

Madieva Zuxra Iskandarbekovna

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti mustaqil tadqiqotchisi

Orcid: 0000-0002-3951-6827

zuxraxon1119@gmail.com

Annotatsiya: Mazkur maqolada elektron tijoratni rivojlantirishga oid xorijiy mamlakatlar tajribasi tahlil qilinadi, ularning muvaffaqiyatli modellari va amaliyotlari o'rganiladi. Shuningdek, ushbu tajribalarning milliy shart-sharoitlarga moslashtirish imkoniyatlari ham ko'rib chiqiladi.

Kalit so'zlar: tajriba, iqtisodiyot, raqamli texnologiyalar, transformasiya, internet.

Abstract: This article analyzes the experience of foreign countries regarding the development of e-commerce, studies their successful models and practices. Adaptation of these experiences to national conditions will also be considered.

Key words: experience, economy, digital technologies, transformation, internet.

Аннотация: В статье анализируется опыт зарубежных стран по развитию электронной коммерции, изучаются их успешные модели и практики. Будут также рассмотрены возможности адаптации этого опыта к национальным условиям.

Ключевые слова: опыт, экономика, цифровые технологии, трансформация, интернет

KIRISH

Jahon iqtisodiyotida raqamli texnologiyalarning jadal rivojlanishi elektron tijoratning (e-commerce) global miqyosda kengayishiga olib kelmoqda. Elektron tijorat an'anaviy savdo shakllariga nisbatan samaradorlik, tezkorlik va transchegaraviy imkoniyatlar kabi ustunliklari bilan ajralib turadi. Hozirgi kunda AKSh, Xitoy, Janubiy Koreya, Germaniya va boshqa rivojlangan davlatlar bu sohada keng qamrovli islohotlar va innovativ yondashuvlar orqali raqamli bozor infratuzilmasini mustahkamlashga erishganlar. Ularning tajribasi shundan dalolat beradiki, elektron tijorat faqatgina savdo munosabatlarini emas, balki iste'molchilar madaniyati, logistika, huquqiy muhit va bank tizimi kabi sohalarni ham qamrab oladi.

Internet va mobil aloqa texnologiyalarining nisbiy etukligiga qaramay, foydalanuvchilar soni va ulardan foydalanish o'sishda davom etmoqda. Digital 2023: Q2 Global Digital Statshot hisobotiga ko'ra, dunyoda Internet foydalanuvchilari dunyo aholisining 64% ni tashkil etgan. Mamlakatimizda internetning kirib borish darajasi dunyodagi o'rtacha ko'rsatkichdan yuqori. shunday qilib, ma'lumotlarga ko'ra 2024 yilda, 15-74 yoshgacha bo'lgan Internetdan foydalanuvchi aholining jami aholiga nisbatan ulushi 84,8%, har kuni Internetdan foydalanuvchilarning ulushi 66,7% bo'lgan. Dunyoda mobil internetdan 5.142 mlrd.kishi yoki 61% aholi foydalanadi. [1] Internetdan foydalanuvchilarning eng katta o'sishini Hindiston va Xitoy kabi davlatlar ta'minladi. Mobil telefondan 5,9 milliard kishi foydalanadi va barcha mobil qurilmalarning uchdan ikki qismi smartfonlardir. 2024 yil aprel holatiga mobil ulanishlar soni (IoT ulanishlarni tashqari), 7.94 milliardni tashkil etadi, yoki har bir Internet foydalanuvchi boshiga o'rtacha 1.64 ulanish to'g'ri keladi. Mobil aloqalarning apparat tuzilishi quyidagicha: 71 % - smartfonlar, 18 % - tugmachali telefonlar, 11,2%-marshrutizatorlar, planshetlar va mobil kompyuterlar. Android operasion tizimi yordamida amalga oshiriladigan mobil Internet-trafikning ulushi 75,3

XULOSA VA TAKLIFLAR

Xulosa qilib aytganda, to'lov tizimlarining diversifikatsiyasi ham elektron tijorat rivojiga jiddiy ta'sir ko'rsatadi. Naqdsiz hisob-kitoblarni keng joriy etish, internet pullar, smart-kartalar va mikroprosessor texnologiyalari orqali amalga oshirilayotgan to'lov mexanizmlari kichik va o'rta biznes sub'ektlarini raqobatbardosh qilish imkonini beradi. Bunda xaridorlarning xavfsizlik borasidagi ishonchini oshirish va texnik muammolarni kamaytirish muhim ahamiyatga ega.

Mobil internet tijorat – yaqin kelajakdagi eng muhim rivojlanish yo'nalishlaridan biri sifatida ko'riladi. Mobil qurilmalar sonining ortishi, ular orqali qidiruv va savdo operatsiyalarining ommalashishi internet tijorat strategiyalarini qayta ko'rib chiqishni talab qiladi. Maxalliy qidiruv, hududiy reklama va xaritalar asosidagi xizmatlar, shuningdek, aqlli qidiruv tizimlari orqali mahsulot tavsiyalari berish elektron tijoratning foydalanuvchiga moslashuvchanligini oshiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. <https://www.hootsuite.com/>
2. <https://www.internetworldstats.com/>
3. Schrauf, S. Industry 4.0 How digitization makes the supply chain more efficient, agile, and customer-focused // S. Schrauf, P. Bertram. 2016. <https://www.strategyand.pwc.com/report/digitization-more-efficient>.
4. Rizk, A. Towards a Taxonomy for data-Driven Digital Services / A. Rizk, A. Elragal, B. Bergvall-Kareborn // Conference paper, January 2018. <https://www.researchgate.net/publication/323185389>.
5. <https://kommersant.uz/tsifrovaya-ekonomika-uzbekistana/>
6. <https://mitc.uz/uz/stat/4> va Статистика Қўмитаси маълумотлари асосида муаллиф томонидан ишлаб чиқилган.
7. www.ft.com/cms/s/2/fbc969aa-e8f2-11da-b110-0000779e2340.html
8. www.enpocket.com/news/press-releases/research-shows-that-targeting-and-relevance-are-key-to-making-mobile-advertising-work.
9. <https://yuz.uz/ru/news/elektronnaya-torgovlya-v-mire-i-uzbekistane>
10. www.amazon.com/honor/
11. clickandbuy.com.
12. www.uni-hamburg.de/m-commerce/banking/presse/eng/PR20060119.html
13. <https://www.doofinder.com/en/statistics/ecommerce-market-size-by-country?>

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir ALIBEKOV

Sahifalovchi va dizayner: Oloviddin Sobir o'g'li

2025. № 5

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelmasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin. Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

EI.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: @iqtisodiyot_77

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>